فاتیح ئەمیرخان

بالالار آتاوی

I

. . . بارا بارا ئورغاچ، بۆتن ئورکەممبز بلەن بز بر دیڭز بانئنا کیلب جیندك. بزنڭ ئورکەممبزدە میننەن باشقا بیش ئیر بالا، دورت قز بالا بار ئیدی.

بو دیڭزنڭ زورلغی ئیس کیتەرلك، مانورلغی تاڭغا قالورلق، کیڭلەگی ئوچسز - قریسز بولب، چیت چیتلەری کوکنڭ جیرگە کیلب ئوتاشقان توشئنە حەتلی صوزلغان شیکللی کورئنە ئیدی. آنڭ بەشکات کوگلجم صاف صووئنڭ ئچندە یۆزە ئورغان آلتن قانانلی بالقلاری آلڭ ئوبندەگی ئورلی ئوسکە کرب بالقلدی ئورغان ئنجی قاشقلاری، یار چیتئنە کیلب جیتکەچ دە بزنڭ گوزگە آیرم آچق کورئنە باشلادئلار. آیاز کوکنڭ نورلی قویاشی دیڭزنڭ ئوستئنە آلتنلار قویا؛ صو ئوستئنە سیرپلب کینە ئورغان آقرن وە طنیچ، یلی جیل کچکئنە، کچکئنە تولقنچقلارنی یار بویئنداغی مەرمەر تاشلارئنا کیتئرب بەربە آلاردان یاقوت شیکللی نورلی تامچئلار آترا، ئنجی شیکللی آق کوبکلەر چغارا ئیدی.

بز، یار بویئنا کیلب توقتاغان بر کچکئنە پاراخودچق بانئنا جییلدق. بو پاراخودچق شول قەدەر مانور، شول قەدەر کچکئنە ئیدی، کی یراقدان قاراغان کشی آنی آصل تاشلاردان یاصالغان اوینچق پاراخود دیب اویلاب، کوزن آندان آلا آلمی ئورورلق ئیدی. آنڭ کچرەك کنە، چیکلەوك آغاچندان ئشلەنگەن چیکسز نازا، لاگیون بیك جیڭل کویچەکلەری، زوررلاق بویلی بالا اوزنلغنداغی کومش مورجاسی قویاش نوری بلەن یالتراب ئورالار. آنڭ کچکنەگنە یوقەك ئەلامی جم - جم ئیتە. ئەلەم ئلنگەن ساب-ساری قامش تایاق ئوستندەگی کچکئنەگنە جەوهەر تاشی یالقداب ئور ئیدی. پاراخودقاپاقئنراق بارغاچ بز آنڭ ئەلەمئنە «ئیسماعیل بابا غامبرینسکی» دیب یازلغان ئیکەنن کوردك. شولوق ئیسم گچەمئنە، کچکئنە آلتن حەرفلەر بلەن پاراخودچقنڭ ئورای جیرلەرئنە یازلب قویلغان ئیدی.

بو ئیسمنی کورگەچ، بز پاراخودچقنڭ ئوز پاراخودئبز، تاتار پاراخودی

ئیکەنن آکٔلات آلدىدا، آنىڭ ئچننە کرب، بۆرب چقىانچى بولدق. پاراخودچقنڭ ئچىدە، بیلـگەلى ئیندى، زور توگل ئیدى: آلاىدا، بزگە کوبمى کبرەك صوڭ؟ بزنڭ ئیك اۆلوغ دیـگەنبزنڭ بوبى ئەلى ئیكى آرشنغا ئیچك کبرەك آلاىغنا طولرلق ئیدى. کچکمنە وەمانور بو پاراخودچقنڭ ئچى طشنداندا مانورراق بولب چقدى: بۆتن دیوارلار قیمەتلى آصل بلەن قاغلغان، بۆتن کچکمنە، کچکمنە اوطرغچلار یفەك بلەن طشلانغان، ئۆستلەرننە یفەك دەسترخانلار جەیـلـگەن. بۆتن ئۆستەللەردە قیمەتـلى قزل آغاچدان یاصالغانلار ئیدى. ئۆستەللەرنڭ برسى ئۆستنەگى آلتن طشلى بر دەفتەر بزنڭ بارنبزنڭدا کوز ئبزگە چالندى. آنىڭ ئۆستننە: «پاراخود ئچمنە کرگەن بالالار قاراسن ئوچن» - دیب یازب قویلغان ئیدى. بو یازونى اوقغاچ، بیلـگلى ئیندى، بز بارنبزدا دەفتەرگە یابمرلدق هەم آنى آچب اوقى باشلادق. آنىڭ ئەوەلـگى بیتندە بۆلاى دیب یازلغان ئیدى: «سزنڭ، نلەگە نلەرگزنى، بر پاراخودبالالار آتاوننا ئیلتەچەکلر. لاکین، اول آتاوغا بارغانلەگەن هەر بالا، تۆرکى فەبیلەرى سۆیلەشە تۆرغان شیوە (سۆیلەشلەر)نڭ برسى بلەن سۆیلەشە، اوقى هەم یازا بلـگەنى ئۆستننە حیساب، جەغرافیە هەم شول قەبیلەرنڭ تاریخن بیك یاخشى اوقغان بولرغاتییشدر. باراچاق جیرنـگزدە هەر کم ئوز ئۆلشمنە تۆشکەن ئشنى ئوزى ئشلەب تۆرادر. شوڭار کورە کشمـگە اشانب طورلق یالقاو بالالار بارماسنلار، آتا، آنالارن ساغنب بلارلق بالالاردا یولغا چقماسنلار!»

مونى اوقغاچ، بز بر برنمزگە قاراشب بر آز تۆردق دا کینەت بارنبز بر بولب:

– نى ئشلیبز؟ بارابزمى؟ - دیب قچقرشب جیبەردك.

– بارابز! - دیدم مین: - بز بارنبزدا تاتارچا سۆیلەشە دە، اوقى دا، یازادا بلـگەن ئۆستننە: حیساب، جەغرافیە هەم تاتار تاریخن دا بلەبز بیت!

– بلەبز، بلەبز! - دیبشدلەر مینم ئیبدەشلەرم؛ تیك عومەر گنە بر آز آبتراب:

– مین تاریخ اوقماغان ئیدم شول - دیدى؛ آنىڭ کوزلەرننە یەشلەر کیلـگەن ئیدى. عومەرنڭ سوزى بتوگە: آرادا ئیك کچکمنەبز بولغان سارەدە بارو توغرسندا اویغا قالغانلغن بلـگرندى:

– ئەنینى ساغنمى چدى آلمام شول مین! - دیدى اول.

– آلاى بولغاچ، سز ئیکنگز قالاسز؛ عومەر سارەنى ئویندە، اوزاتب قویار - دیبشدك بز، آلار قایتب کیتدلەر. بز، قالغان سیگز بالا آلار آرقلى آتا - آنالاربزغا سەلاملەر جیبەردك.

II

مين ئيشلەرم آرامندا جەغرفيەگە اوستاراق حيسابلانا ئيدم؛ شوكار كورە، آلارنك سايلاوى بوينچا، مين پاراخودقا كاپيتان بولدم. ئوزبەك آرابزدا ماشينالار بلەن بولئشرغا ھۆيە، تۆرغانئبز ئيدى. اول پاراخودنك ئچئنە تۆشب ماشينالارن قاراب مندى ھەم ئۆمنەلەگى دەفتەرنك پاراخود ماشيناسى بلەن نيچك نيچك ئش كورەمن ئوبرەتكەن جيرن اوقب چقدى دا:

ـ خۆدايغا تابشئرب، مين، ماشيناچى بولب پاراخودنى يۆرترمن ديدى. باشقالار باشقا ئشلەرنى ئشلەمەكچى بولدئلار؛ قزلار آش ئۆيى تيرەمن قاراب، پاراخود ئچئنك جيناقلئغن ساقلاب بارونى ئۆستلەرئنە آلدئلار.

مين پاراخود كاپيتانى ئۆچن حاضرلەنگەن اوقالى كيملەرنى، ئوزبەك، ماشيناچى ئۆچن حاضرلەنگەن تازا كيملەرنى كيندكدە مين، پاراخودنك ئۆستئنە چقدم، ئوزبەك آستقا ماشينالار يانئنا تۆشب كيتدى. باشقا يولداشلار پاراخودنك تۆرلى جيرلەرئنە تارالب، ياردان قوزغالونى كۆتە باشلادئلار. پاراخودنك ئۆستئندە كاپيتان ئۆچن ياسالغان بييك اورندا، پاراخودنك ماشينالارى ياننداں چقارلغان بر كۆپشە بار ئيدى. مين شول كۆپشە آرقيلى ئوزبەكدەن:

ـ ماشينالار يولغا چقارغا حاضرلەرمى؟ ـ ديب سۆرادم.

ـ حاضر! ـ ديب اول جەواب بيرگەچ، پاراخودنى سوزدرئب وە بر آز ھۆكلى ئيتب قچقرئب جيبەردمدە، تگى كۆپشە آرقيلى ئوزبەككە:

ـ خۆداغا تابشئرب قوزغاليق! آقرن يۆرت! ـ ديدم، پاراخود ئوزئنك كچككئنە كۆپچە گلەرن آقرنغنا ئەيلەندرب، آشقمبچاغنا ياردان قوزغالب كيتدى؛ اول پۆشناب، پۆشناب بو چقارا، آقرنغنا سونى يارا، يارنى آرتقاراق، آرتقاراق قالدئرا بارا ئيدى.

ياردان بر آز كيتب پاراخودنى قوياش چقئشى ياغئنا طورئلاب جيبەرگەچ، مين قيبلەغا قاراب دۆعاقلدم؛

ـ ئى خۆدا، كيمەلەرنك يۆرشلەرىدە توقتالشلارىدا مينك ئيركگە! ساو سەلامەت گيلش تلەگەن جيرئبزگە بارب جيتودە بزگە ياردەمچى بول!

مۆندان سۆك ئيندى مين ئوزبەككە:

ـ يۆرئشن جەھەتلەت! ـ ديب قچقردم. پاراخود آلغا تاباقانئراق اۆمتلا باشلادى. كۆپچەك تاوشلارى ياكئمرى، سو يارئلب ساف يۆرتكلەر

چەچرەنە. بزنك بۆتۈن نیرەبز کیتکەندەن کیتکەنگە دیڭگز بلەن کوبرەك چۆلغانا بارب، جبر یۆزی برافلاشفاندان برافلاشا ئبدی، هەوا طنچ، صو ئۆستی تیگز، آلدا صودان باشقا بر نەرسەدە کورنمی...

مین پاراخودنی یولغا سالب جیتکرگەچدە، تگی دەفتەردەن ئۆزئبزنك نبندی نبندی یوللار بلەن باررغا کیرەك ئبکەنمبزنی ئۆبرەنرگە طۆتندم. آلدا توەری کیلەچەك آتاولار توغرسندا یازلغان نەرسەلەرنی اوقب چقدم.

ئۆچ - دورت سامەت بارغاچ، قزلار ئبندی چەی وە آنك یاننا آشارغا قای - بر نەرسەلەر حاضرلەب ئۆلگرتکەنلەر ئبدی. بز بر برئبزنی آلماشدر ئشب طۆرب آشادق، ئچەدكدە، مانور دیڭگزنك کوز چاغلدرغچ گوزەل گور ئنشن تاماشا ئیتب بارا باشلادق.

اوزاق وافتلار بز شولای باردق. ئبندی ئیکندی وافتلاری یافنلاشدی، هول آرادا بزنك اوك یاغئبزدان، برافدان - یرافدان بر آتاو شیکللی نەرسە گورئنە باشلادی. دیڭگز خەریطەسندا بو جیردە هیچ بر آتاو گورسەتلمەگەنلکدەن، بز باریبزدا بونەرسەدن عەجەبسئنب آنی بینوکللەر (یرافدان گورسەتکچلەر) آرفلی قارارغا طۆتندق، یاخشئلا یراق قاراغاچ، بو نەرسەنك بز اویلاغانچا آتاو توگل ئبکەنلگی، بەلکی بیك تیزلك بلەن کوچب یوری تورغان بر نەرسە ئبکەنلگی، هەم حاضرگی شیکللی کوچووی بلەن کوچکەندە، آنك نەق بزنك یول آرفلی ئوتب کینووی ئیحتیمال ئبکەنلگی بلندی. بو نەرسەنك بزگە تابا باشنداغی بر جیرندەن نچکە گنە بر باغانا شیکللی بولب، فانتاندان آتلغان شیکللی، یوغارئغا تابا صو آتئلب تورا ئیدی. مونی گورگەچ، بز اول نەرسەنك زور، بیك زور «کیت» بالئغی بولووین اویلی باشلادق. بزنك پاراخود شیکللی کچکئنە نەرسەلەر ئۆچن موندی زور «کیت» بالئغئنك قورقئنچ ئیکەنچئلگن بز باریبزدا اوقو کیتابندا گورب بلە ئیدك. بزنك ئچکە قورقو تۆشدی: قزلار ئبزنك برسی ئبندی یلاودان دا یراق توگل ئیدی، بزنك پاراخود بارادا بارا؛ تگی نەرسەدە گیلەدە کیلە، بز آڭا هاماندان هامان یافنلاشا تورابز، ئبدەشلەر ئیندی چن - چنلاب قورقشدئلار. قزلار یلاشادا باشلادئلار؛ مین دە آبدراشدا قالدم. کاپیتان بولغانغا کورە پاراخودئبزنی بو بەلادان قۆتلدرو مینم ئۆستکە تۆشە تورغان بورچ ئیدی. اوزاق اویلاغاچ، مین پاراخودنی بۆتنلەی توقتاتدردمدا، «کیت» نك یافئنراق کیلووین [illegible] آشغلق داوون گدلە ئبدی. آخر آکار

بزنىڭ يولنى كېسىپ كېتەرگە ئۈچ-دۆرت يۈز سازبندان آرتق قالمادى. مېن دە يېلاشا تۇرغان قزلارغا يوۋاتو سوزلەرى ئەيتىپ، پارخودنى اورنندان قوزغاتدرب، قرت كېسىپ كېتە اوڭ ياققا بوردم دا، بوتون كوچى بلەن سولايغا تاپا ئىلىنە باشلادم. بزنىڭ پاراخود اوچ بارا؛ «كيت» ئىندى بزنىڭ يولنى توگل، بەلكى بز تاشلاپ كېتكەن يولنى كېسەرگە بارا منە بز «كيت» بلەن آرابزنى يوزگنە سازبن قالدرب، آنى ئوتب دە كېتدك. لاكين اول قالدرغان تولقن شول قەدەر قووەتلى ئىدى، كى بزنىڭ پاراخودمز اول تولقنلار آراسندا بر تاودان ئېكنچى تاوغا كوچب يوری تورغان كشى شيكللى، ئيتب يوری ئىدى. بو تولقنلارنىڭ قووەتندەن بزنىڭ يولداشلار ئىندى پاراخودنىڭ ئيدەننە يقلب بتدلەر؛ مين ئوزم دە كوچ حال بلەن قوبرق يورا تورغان كوپچەككە طوتنب قنا آياق ئوستندە قالا آلدم. بزگە تولقنلارغا ياننمز بلەن بارغا توغری كيلمەسن ئوچن شاقتی وەقتلار شول بارا تورغان ياققا تابا بارغا توغری گيلدی. «كيت» نىڭ تولقننى آزايغاچقنا ئىندى بز ياڭادان قوياش چقشى ياقنا يورلب كېتە آلدق، شولاى ئيتب، بو موحەببەتسز «كيت» بزنى ئەللەنى قەدەر كيرەكمەگەن جيرلەردەن ئەيلەندردى.

بو قورقنچ ئوتب بتكەچ ئىندى، بز بارمزدا شادلانشدق، قزلارمزدا طنچلاندلار، خوداغا شوكرلەر قلدق.

موندان صوڭ ئىندى بز تاغن ئوز يولمز بلەن كېتدك. مين ئوز بەككە پاراخودنى بوتون كوچى بلەن آلب بارغا قوشدم، صو ئوستی طن وەطنچ، آلدمز اوچسز - قريسز كيڭ وە ئيركن!

تون بولدی. كوك يوزنە مڭلەر وە مڭلەرچە يولدزلار چقدلار. بولارنىڭ ديڭزگە توشكەن شەولەلەری بوتون ديڭزنى چوب - چوار ئيتب گورسەتە، ديڭزنىڭ توبنە قووەتلى هەم غايەت مانور ئېليكتريك لامپالارن مڭلەرلەب ياندرب قويغان شيكللى ئيتب كوزلەرنى آلدی ئيدی. آی چقدی. بوتون ديڭز ئوستى ئوزنە بر نورلى طونق ياقتلق بلەن ياقتردی. آنىڭ ديڭزگە توشكەن شەولەسى جير بلەن كوكنى توتاشدرغان نور كوپری شيكللى هەم عەجەب مانور هەم عەجەب اولوغلقلى ئيدی. بز بر برمزنى آلماشدرب نەوبەت بلەن يوقلاب توننى اوزدردق.

ئېكنچى كوننى هەوا آپ آچق قوياشلى هەم بوتون بوتنگە جيسلز بولغانغا

گوره، دیگز ئۇستىنى تيب-تيگز، شۇپ-شۇما بۇتۇن جير يۈزىنى جەيلىپ ياتقان بىر ئەجايىپ كۆزگۈ شيكللى كورۇنە ئىدى. گوزلەر براقلارغا، براقلارغا قاريلار ئىدى، لاكين صودان، شول ئەجايىپ تيگزلكدەن باشقا بىر نەرسەدە كوره آلميلار. بزنىڭ ماتور پاراخودچىقىمىز بو ئۇچسز-قريسز تيگزلىك ئۇستىندە قاراڭغى تۈنىڭ ئۇچسز-قريسز كوگندەگى بىردەن بىر يۇلدز شيكللى هەم بالغز هەم كچكىنە، غايەت كچكىنە طۇيۇلا ئىدى.

ئۇزاق واقتلار بز شوشى كورۇنشنى تاماشا ئيتب، طنچ‌قنا راحەت كنە باردق، بر ساعەت، ئيكى، بەلكى‌دە ئۇچ ساعەت بز شولاى طنچ وە راحەت باردق. شوندان صوڭ قايدانىدر، بزگە مەعلوم بولماغان جيردەن جيل ئيسە باشلادى: آقرن‌غنا باشلانغان بو جيل قۇوەتلەنە. باشدا جيير چقلارغنا چغارغان ديگز ئۇستىدە جيل قۇوەتلەنگەن ساين ئۇزۇنڭ جيير چقلارن زورايتا باشلادى. اوزاقلامادى ئيندى اول جيير چقلار تولقنچقلارغا، اول تولقنچقلار تولقنلارغا ئەيلەندىلەر، اول تولقنلاردا زورايغاندان زورايا باردىلار. باشداراق بزنىڭ پاراخودچىقمىز بر آز قالترانديغنا، آندان صوڭ ئيندى نغوق سلكنە، وە تيربەنە باشلادى. بو تيربەنو گيتكەن ساين آرتدى، قۇوەتلەندى. بزنىڭ بو مشاغراق ئيبدەشلەربزگە ئيندى آياق ئۇستلەرندە باسب تۇرودا اوڭايسز بولا باشلادى. قاى بر ئيبدەشلەربزدە ئيندى دبگز آوروى باشلاندى: آلار اوقشيلار، قوسالار ئيدى، تولقنلار زورايغان ساين بزنىڭ حالىمز قورقنچدان قورقنچراق بولا بارا، بزنىڭ بو كچكىنە پاراخودچىقمىزنىڭ بر واقت بۇتنلەى تولقن آستندا قالووى وە بزنىڭ هەممەبزنىڭ باتب ئۇلوومزدە بيك ئيختيمالغا ئەيلەنب بارا ئيدى. بز غايەت قورقشدق. قز بالالارغنا توگل، ئيندى ئير بالالارنڭدا كوبرەگى يلارغوق طوتندىلار.

مونە شول واقتدا پاراخود ئيچندە تگى دەفتەرنى اوقب اوترغان بر ئيبداشمىز ئۇستكە يوگرب منب، بزگە پاراخودنڭ موندى تولقنلار واقتندا تەمام يومرقا شيكللى، ئيچندە صو ئوتمى تورغان بر حالگە كيترلرگە مومكين ئيكەنلىگن خەبەر بيردى هەم تگى دەفتەردە ئۇيرەتلگەنچە بزگە ئۇيرەترگە طوتندى. بز ئيڭ ئەووەل بر كچكىنە ماشيناغا اوزاقتا جيتەرلك هەوا جييب آلدق‌دا بارىمز آوا-تونە آيلنا-ئوترتنە بۇرب تگى دەفتەردە ئۇيرەتلگەن يول بلەن بۇتن پاراخودچىقمىزنى قورۇچ قابق بلەن قاپلاب آلدق.

بو قايق ئۈچۈنچە كرگەچ ئىبندى بز باتب ئولو قورقۇنچدان قۇتلغان ئىدك بارى، ئەگەر بو داول بيك اوزاققا صوزۇلب، بزنك ماشينا بلەن جيب آلغان زاپاس هەوابز بتسەگنە بزنك حالىبز اوكايسزلاناچاق ئىدى. بو قورچ يۈمرقا ئۈچندە بز هەرنى قەدەر ئولم قورقۇنچدان قۇتلغان بولساق دا، لاكين تولقنلارنك كۈچەيگەندەن كۈچەيە بارووى بلەن بزنك بارىبزدادا ئىبندى ديكز آورووى بيك قاتتى باشلانغانلقدان، پاراخودىبزنك بارىشن بۈتنلەيگە توقتاتقان ئۈزىبز قايسبز قايدا آباقدان يغىلب يتب، هيچ بر ئىش ئشلى آلماس حالغە كيلگەن ئىدك.

بزنك پاراخودچىقبز بر نيچە مەرتەبەلەر بۈتنلەى صو تولقنى آستندا قالدى بوغاى، بيك كوب مەرتەبەلەر آنى بر تولقن ئىكنچىسىنە آتب بەرب، ارغىتب جيبەرب آستن ئۈستكە، ئۈستن آستقا كيتردى بوغاى، لاكين حالسزلەنب يغىلب يتكەن بزلەر بو ئشلەرنك برسندە چن-چنلاب آكلاب جيتكرمەدك.

مين ديكز آورووندان بر آز آينب، آياق ئۈستنە باسارلق حالغە كيلگەنده ئىبندى تولقن باسلغان، پاراخودچىقبزنك آتلاب بەرلوى دە يتكەن، بارى جيكلچە بر قالترانووىغىنا قالغان ئىدى. اۋزاق ئۈتمەدى ئىبدەشلەرنكده كوبىرەگى آينب جيتدىلەر، پاراخودىبزنك قورچ قايغن آچب، تيزرەك آچەق هەواغا چقارغا آشقدق.

بارتى سەعەت ئۈتكەندەبز ئىبندى قيبلاتا (ياق گورسەتكچ) ما بلەن توغرلاب پاراخودىبزنى يولغا سالب ئۈلگرگەن ئىدك.

بيش-آلتى سەعەت بز شولاى طنچ قنا، كوكللى گنە باردق ديكز آوروى بلەن بۈزلغان كەيفلەرىبزدە تـوزەلب جيتدىلەر. شولاى ئىنب شاقتى واقتلار كيتكەچ، بزنك آلدىبزدا، يراقدا-يراقدا بر آتاو كورنە باشلادى. بو آتاونى بز ئەووەل ئۈزىبز بارا تۇرغان آتاو توگل ميكەن ديب اويلاساق دا تىگى دەفتەردەن قاراغاچ، آنك حاقندا ئەلل نيندى قورقۇنچ نەرسەلەر بلدك.

بو آتاو تيره ياغىنا قارانغىلق چەچب تۇرا تۇرغان «تۇمانلى آتاو» ئيسملى بر آتاو بولب، آنك ئۈستندە ئەلل نيندى، بۈرن تيشكلەرى آلغا قاراب تۇرا تۇرغان كشى تۇسلى، جانوارلار تۇرالار ئىكەن. بۇلار قاپ-قارا، شاپ-شاقشى كۈيمەلەرگە اوتترب، زور-زور كوسەكلەر بلەن تۇراللانب، ئۈز آتاولارى تيرەسندەن ئۈتە تۇرغان كۈيمەلەرگە هۇجوم

ئىدىلەر. ئەگەر جىنگە ئالسالار، جىگلىگەنلەرنى ئۆز ئاتاۋلارىنى ئالىپ بارىپ، ئاچلىق-توقلۇق ئۆتۈپ خىزمەت ئىتتىرەلەر؛ ئالارنىڭ بۇرۇن تىيشىكلەرىدە ئۆزلەرىنىڭ شىكلى ئالغا قاراپ تۇرا تۇرغان ئىدىلەر ئۈچۈن، ئەللە نەرسەلەر قىلاندىرىپ ئازابلاپ بىتىرەلەر ھەم بۇ مسكىنلەرنى ئاتاۋنىڭ ئىڭ قارانغى بىر جىرىنە ئىلتىپ قويىپ، كوزلەرىن صوقرايتىرغا ترىشالار ئىكەن.

بۇ نەرسەلەرنى اوقۇغاچ، بىز بىك تورقۇشدق، قىزلارىمىز تاغىن قايغۇرۇشىرغا طوتندىلار. بىز، يىگتلەر، شوندى قورقۇنچقا اوچرى قالساق، نىشلەرگە تىيشلىگىمىزنى اويلاشا باشلادق. لاكىن اويلاشىپ اويلاشىپدا اشانچلى بىر نەرسە اويلاپ چىغارا آلمادق؛ بارى، آتاۋدان مۇمكىن قەدەر يراقراق يول تۇتارغا ھەم ھەر بىر ئىحتىمالغا قارشى ھەر قايۇلارىمىز پاراخودداغى تىمر-تۆمر بىلەن قوراللانىرغا قەرار بىردك.

مىن پاراخودنى آتاۋنىڭ اوڭ ياغىنا طۇتدم، ئىكى آرادا ئۈچ-دورت چاقرم قەدەر جىر قالدىرىپ ئوتەرلك ئىتىپ چامالادىدا، اللەغا تاپشرىپ قاراپ بارا باشلادم. پاراخود ئۆز جايى بىلەن بارا، بىز آتاۋغا ياقىنلاشقاندان ياقىنلاشابىز. ئەللە نيندى بىر كۆكىل قارالتقچ قارانغىلىققا چۈمغان بۇ آتاۋ، شول قارانغىلىغىن ئۆزىنىڭ تىيرە-ياغىنا چەچىپ اوترغانىغا كورە، اول ياقىقا اوزاق قاراپ طورىپ بولمى: كوزلەر تالا، آورتا باشلىلار ئىدى.

بىزگە ئەلى آتاۋ تىيرەسىنە بارىپ جىتەرگە بىش-آلتى چاقرم بار ئىدى. آنىڭ تىيرەسندەن، قارانغىلىق ئىچندەن، توزمز، قارا بىر كىمەنىڭ كىلىپ چىققانى كورىندى. آنىڭ ئۈستندە ١٠-١٥ كشى صمان نەرسەلەر بار ئىكەنن بىز بىنوكل (براقدان كورمەنەتۇرغان قوش تروبا) آرقىلى قاراپ بىلدك. بولارنى كورگەچ، بىزنىڭ پاراخود ئىچىنە عەجەب بىر قورقو تۈشدى. آرادان بىر نىچەبىز، بىگرەكدە قىزلار، بۇرىلىپ قايتىپ كىتىيك دىيىشە باشلادىلار. لاكىن ئۆز بەك بىلەن كىڭەش ئىتكەچ، اول ئىشنىڭ مۇمكىن تۇگللىگى بلندى: چۈنكى پاراخودىمىزدا ئىندى كىتكەن يولىمىز قەدەر جىر قايتۇرلىق كومىرىمىز قالماغان ئىكەن. نىشلەمەك كىرەك؟ تلەمەك دە،، تلەمەمەك دە آلغا بارودان باشقا چارا يوق ئىدى. بىز نىشلەمەك ئىشلەرگە، ئەمما آلارغا ترنالەي بىرلەمەسكە، بارىمىز ئولىپ، ياكى، صوغا باتىپ بتكەنچە صوغىشىرغا قەرار بىردك.

بز باراْبز، آلاردا کیملەر. آرا یاقنلاشقاندان یاقنلاشاْبارا، بز بارمزدا قیبلاغا قارشی تزلەنب دوغا قلدق:

— ئی، هەر نەرسەگە کوچی جیتە تورغان تەڭری! بز کچکنە قوللارڭنی بو رەحیمسزلەر قوللنا توشورمە، آلارغا بزنڭ بورنلارمزنی ئوزلەرننڭ شکللی ئیتەرگە ئیحتیار بیرمە. ئی، خودا! بز کچکنە قوللارڭا بو تیگزمز صوقشدا! یاردەم بیر!

منە بر واقت تگلەر کویمەلەرن جەمەتلەتب، نەق بزنڭ یول ئوستنە چغارغا وەشولای ئیتب بزنی طوتب آلرغا کیلە باشلادیلار. بو قورقنچ کشلەرنڭ ئیندی آلغا قاراب تورا تورغان زور بورن نیشکلەری هەم جیلکەلەرنە قەدەر توشکەن آقسل ساری چەچلەری بزگە آب آچق کورنە باشلادی. بز فیکرمزنی جییب ئولگندرە آلمادق، تگلەرنڭ برسی ئیندی یولنداغی قالن کومەگن بزنڭ پاراخودنڭ باشندا باسب کیلە تورغان ئیبدەشمز ئوستنە ارغتب دا جیبەردی. ئزغالاب کیلگەن بو کومەك، بزنڭ ئیبدەشمزنی آیاقدان یقدی موتی کورگەچ ئیندی، بزدە قوللارمزداغی تیمر-تومرنی آلار کویمەسنە تابا ارغتا باشلادق: آرادا چن چتلاب صوقش کیتدی. بزنڭ ئیبدەشلەرمزدەن کوبرەگی ئیندی کومەك تیب مەجروح بولب ئولگردیلەر. بزنڭ ئش غایەت قورقنچ ئیدی. بەختکە قارشی، شول واقتدا بزدەن ارغتلغان بر تیمر تگلەرنڭ قوبرغچسننڭ باشنا تیگب، آنی اورنندان یقدی آلارنڭ برگنە مینوتقا بولسادا، قویرقچسز قالغانن کورگەچ مین، «یا بز بانب ئولیك، یا آلارنی باندربق!» دیب اویلاب:

— یا خودا! یاردەم سیندەن! - دیب، پاراخودنی نەق آلار کویمەسی ئوستنە طوتدمدا، بوتن قوەتی بلەن جیبەرتب، آلارنڭ کویمەسننڭ بر یاغنا باشی بلەن ئیلتب سوقتردم؛ آلارنڭ کویمەسی بانتاییب، ئەیلەنب کیتدی؛ بزنڭ پاراخودداغی کشلەردە ئیبدەنگە آتلب توشدیلەر. مین ئوزم کوچ حال بلەن آیاق ئوستندە قالا آلدم. بر آز کیتکەچ، مین، آرتقا ئەیلەنب آلارنڭ کویمەسننڭ قاپلانغان وە تگی جانوارلارنڭ صوغا توشکەن ئیکەنن کورگەچ، پاراخودنی بوتن قوەتی بلەن باروندا دەوام ئیتدردم. ئیبدەشلەردە ئیندی آیاق ئوستلەرنە باسدیلار؛ قزلارمز تگی کومەك بلەن بارالانغان ئیبدەشلەرمز تیرەسنە جییلب جەراحەتلەرن بازا، صلی وە بەیلی باشلادیلار.

نگنى نورمز آتاودان بزنى قوراغا دىب تاقى بر نيچه نورمز، قارا كۆيمەلەرنىڭ چققانلارى كورنسەدە، بز ئېندى ئوزىمزنىڭ آلارنى جيتكرمەونبزگە اشانب طنچلادق، اللەغا شوكرلەر ئيتب، بولىبزغا كيتدك.

بو قورقنچلارنى باشىبزدان اوزدرا - اوزدرا بو كوننىڭ نيچك ئوتب كيتكەنن طويمىدا قالدق. تاغى تۆن جيتدى، تاغى يولدزلار چقدىلار، تاغى آى چقدى.

ئيكنچى كۆن ئيرتوك بزنىڭ آلدا تاقى بر آتاو كورنە باشلادى يا گادان بر آز بارغاچ، اول آتاونىڭ يەم يەشل آغاچلار ئچنە اورنەنلغندا آيرب بولا ئيدى ئيندى. آتاوغا ياقنلاشقاچ، پاراخودنى آقرنلاتب، بز بو يەشللكنىڭ مەعابت ماتورلغن تاماشا قلب كيلرگە توتندق. بزگە كورنگەن آغاچلار آراسندا، بز تانى تورغان آغاچلار بولغان شيكللى، بزگە مەعلوم بولماغان ئەللە نيندى، ئەللە نيندى آغاچلاردا بارلقدان كورنەلەر: بو آغاچلارنىڭ صوفا توشكەن كولەگەلەرى آتاو تيرەسنە ئەللە نيچك راحەت بر طنلق وە سالقنچانلق بيرب تورا ئيدى. آتاوغا ياقن كيلب، آنىڭ كولەگەسى بوبلاتب بارا باشلاغاچ، بزنىڭ قولاقغا آغاچلار آراسندان ئەللە نيندى، ئەللە نيندى قوشلارنىڭ سايراغانلارى ئيشتەلە باشلادى. مول خوش تاوشلارغا ماوقلانب بارا تورغاچ، بز پاراخود نوقتار ئوچن باسالغان بر ماتور پريستن كوردك، بوتن جيرى تورلى آغاچ بوتالارى هەم تورلى توسدەگى ئەلمەلەر بلەن بيزەلگەن بو پريستن، ئوزىدە بزنىڭ پاراخود شيكللى، كچكنە، نەفيس هەم كوكللى ئيدى، آنىڭ باشىنا «بالالار آتاوى» ديب، آلتن خەرفلەر بلەن يازب قويلغان ئيدى، مين پاراخودنى آنىڭ يانىنا كيتررب جيتكردم دە:

— بزنى بەلە - قەضالاردان ساقلاب، ساو سەلامەت موندا كيترب جيتكرگەن تەڭرىگە حەمد وە شوكرلەر بولسن! - ديب قچقرب جيبەردم، بز بارىبزدا موندا كيلب جيتوونبزگە صوڭ دەرەجەدە قوانغان ئيدك.

III

بو آتاونىڭ ماتورلغنابردە چيك - چاما يوق ئيدى، آنىڭ بوتن ئوستى آغاچلار، ئولەنلەر، چەچەكلەر، كچكنە - كچكنە، لاكن بيبك - بيبك تاولار بلەن قاپلانغان، بو تاولارنىڭ ئوستلەرى آپپاق چاترلار، كچكنە - كچكنە، لاكن [illegible] ماتور سارايلار بلەن قاپلانغان ئيدى.

بو آناونىڭ آغاچلارى دۇنيانىڭ بر تۇشندەگىنە ئۆسمە تۇرغان آغاچلار نوگل، بەلكى ئىبك سالقن ئىللەردە ھەم ئىبك ئىسسىق جىرلەردە ئۆسمە تۇرغان، كورۈنۈشلەرى بلەن گنە توگل، طەبيعەتلەرى بلەن دە بىر-بىرىمىنە قاپما-قارشى آغاچلار ئىدى، بولار ئۇچندە بزنىڭ جىرلەردەگىنە ئۆسمە تۇرغان خوش ئىسلى ناللار بلەن بىرگە، ئىبك ئىسسىق جىرلەردەگىنە ئۆسمە تۇرغان خۇرمە آغاچلارى، خەنفە شىكللى كولەگە تۇشىرە تۇرغان سەروى آغاچلارى ھەم دۇنيانىڭ بونەن ئۇلكەلەرندە ئۇلگەيرە تۇرغان جىلەك-جىمش آغاچلارى ئۆسب تۇرالار؛ آلارنىڭ بۇتاقلارندا دۇنيا بر تۇرلۇك قۇشلار سايراشب، آناونىڭ بۇتۇن تىرەسىن عەجايب ماتور بر موزىكا بلەن ياڭغراتالار ئىدى. مۇنىڭ تۇپتىندە ئۆسمە تۇرغان ئۆلەنلەردە شولايوق تۇرلى-تۇرلى، وە شولايوق تۇرلى ئىسللەر ئۆلەنلەرى بولب، بۇتۇن آناونى عەجايب بر خەتفە پالاس بلەن قاپلانغان-سماق كورسەتەلەر ئىدى. مۇنىڭ يلغالارى چلتىراب آغالار، آلارنىڭ صولارى، كوز بەشلەرى شىكللى بولب كورۈنە ھەم شارلاوقلار ياساب، سىجر بلەن بالتىراتلغان شىكللى، يالتىراوقلى تامچىلار آيىرالار ئىدى. مۇنىڭ تاولارى اورنى-اورنى بلەن بيك بىيىك، اورنى-اورنى بلەن تەبەنەگىرەك بولاب، تۇرلى تۈسدەگى نەدرلى تاشلار بلەن چووارلانب تورالار ئىدى.

پاراخودىبزنىڭ تاوشى آناوغا ئىشتىلو بلەن، بزنى قارشى آلرغا بر تۇركم، ئۆزىبز شىكللى، بالالار كىلدىلەردە، كۆلەچ يۈز، ياخشى سوزلەر ھەم دوستلق بلەن بزنى قارشىلادىلار، بو بالالارنى بز برنچى كورودەنوك دوست تۇتا باشلادق، ئۆزىبزنىڭ كملەر ئىكەنلىبزنى، نىچك مۇندا كيلگەنىبزنى، بولدا نەرسەلەرگە اوچراغانلغىبزنى-ھەممەسن آلارغادا سوىلەب، آناوداغى ماللەرنى آلاردان صوراشدىرا باشلادق.

بزنى آلار ئوزلەرى مايلات قويغان جوقور بيەت باشلغى ئۆتنەمش ئىسملى ئىبلەشلەرى بلەن كورۈنشرگە آلب باردىلار. بو بالالاق ئوزى دە بزنىڭ قوردامالاردان بولاب اون ئىكى-اون ئۆچ يەشلەر چاماسندا ئىدى. آنىڭ كىيمى، حەتتا تور تۇرغان سارايىدا باشقا بالالار كىيىمندەن وەسارايندان آرتق توگل، ئىسما ئوز ئوزن تۇتشى آلارنقىنا فاراغاندا مەھابەتىرەك، اولوغلار چاراق ئىدى بز آنىڭ آلدندا ھەر قايسىبز آناوغا بالالار طەرەفندان تەعيين ئىتلگەن زاكونلار بويىنچاغىنا بۇيۇرگە، بۇ تىلىيبز ئۆچن كىرەك بولغان ئىشلەرنى باشقالار بلەن بىرگە ئىخلاص وە چىن كوڭلدەن ئىشلەشرگە، آناوغا آدەمدەمە...

حەيوانلاردان مى دۈشمان كېلسە، آگار قارشى صوغۇشقا بر برىمىزنى رىعايە قىلىشقا آنت ئىچتۈك. بالالاردان تۈزۈلگەن بر كامىسسىيە بىزنى بىلگەن نەرسەلەرىمىزدەن ئىمتىحان ئېتىب، ھۆنەرلەرىمىزگە قاراب اورونلارغا تەعيىن ئېتتى. شۇلاي ئېتىب بىز آتاۋنىڭ ئۆز كىشىلەرىندەن بولۇب كېتتۈك.

بۇ آتاۋدا طۇرمۇش ماتور ھەم اوڭغايلى تۈزۈلگەن ئىدى. بالالار تۈرلى-تۈرلى تۈركۈملەرگە بۆلۈنۈب، ھەر تۈركۈم ئۆزىنە بىر تۈرلى ئىش بىلەن شۇغۇللەنە ھەم بۇتۈن، بو ئىشلەر آرقاسىندا ياسالىب چىققان ئېركىن طۇرمۇشنىڭ راحەتلەرى بىلەن باشى بىرە ئىدى. بىر تۈركۈم جىر ئىشلەب آشلىق وە جىمىش ئىشلەرىن قارايلار؛ ئىككىنچى تۈركۈم-جىردەن چىقارىلغان بۇ آشلىق وەجىمىشلەردەن تۈرلى-تۈرلى نەرسەلەر حاضىرلايلەر؛ ئۈچۈنچى تۈركۈم ئىسە، بۇ ئىشلەنگەن نەرسەلەرنىڭ آتاۋ خەلقىندان آرتقانىن ئىككىنچى آتاۋلارغا ئېلتىب، آلاردان بىز آتاۋىمىزدا بولماغان نەرسەلەرنى آلىب قايتالار؛ دۆرتىنچى تۈركۈم-جىردەن مەعدەنلەر وەتاشلار چىقارىب آلارنى ئىشكە كىرتەلەر؛ بىشىنچى تۈركۈم-شۇشى ئىشلەرنىڭ حىسابلارىن كۈزەتىب، يازۇ-سىزۇ ئىشلەرىن يۈرتەلەر؛ آلتىنچى تۈركۈم ئىسە-عىلىم ئىشلەرى بىلەن شۇغۇللەنىب، بالالار ئۈچۈن لەكسىيەلەر، ساباقلار تەرتىب ئېتەلەر، غەزىتە وە ئەدەبىيات ئىشلەرىن آلىب بارالار؛ جىدىنچى تۈركۈم-دىڭىزدەن آصل تاشلار چىقارۇ، بالىق طۇتۇ ھەم دىڭىزدە يۈرۈ ئىشلەرىندە خىزمەت ئېتەلەر. قالغانلارى تاغىن باشقا ئىشلەر آرتىندان يۈرىلەر ئىدى. مېنىم ئېبدەشلەرىمنىڭدە تۈرلىسى تۈرلى تۈركۈمگە قوشىلىب، اورتاق ئىشلەرگە، اورتاق تۇرمۇشقا قانىشىب كېتتىلەر. مېن ئۆزۈم جەغرافىيەدەن دەرسلەر اوقۇتا ھەم آتاۋدا چىقاتۇرغان غەزىتە بىزدە ئىشلەشە باشلادىم.

شۇلاي ئېتىب بىز، مىنە دېگەن طۇرمۇش بىلەن تۇرا، كۈننىڭ بېلگىلى واقتلارىندا طىرىشىب ئىشلى، آندان صوڭ جىيىلىشىب اوينى، كەيف وە صەفا سۆرە ئىدۈك. آشلىقچى وەجىمىشچىلەرىمىز بىزگە آشلىق وە جىمىش جىتىشدىرەلەر، باشقالار آلاردان تۈرلى نەرسەلەر حاضىرلايلەر، مال آلماشدىرۇچىلارىمىز ئۆزىمىزدەن آرتقان نەرسەلەر بىلەن باشقا آتاۋلارغا يۈرۈب آلىش-بىرىش ئېتە بىرەلەر ئىدى. بو ئىشلەرنىڭ بىرىنچىلەرى ھەرنى قەدەر خەۋف خەطەرسىز گىنە ئىشلەنە بارسالاردا، صوڭغىسى، يەعنى آتاۋلارغا يۈرۈب مال آلماشدىرۇ — بۇتۇنلەي قورقىنچسىز بولمى؛ بىزنىڭ بىرل ئۆستەندەگى «تورسىز آتاۋ» نىڭ كىشى تۈسلى

جانوارلارى، بىزنىڭ مال تۇيەگەن كۆيمەلەرنىزگە ئەلبەدەن ئەلى ھۇجوم ئېتىپ قايسى بىر كۆيمەلەرنىزنى باترغالاپ ئېيدەشلەرنىزنى قاچىرىپ قايتارغالاپ تۇرالار ئىدى. مۇنە بو ئىش بىزنىڭ كوڭلانى وە ئىبركەن تىركىلگىمىزنىڭ بىر تارانغى باغى ئىدى. بو تورسىزلار آرقاسىندا، قايسى واقتدا، بىزنىڭ آتاۋىمىزغا تۇرالى كىرە كەلەرندەن مەھرۇم بولوپ تۇررغادا تۇەرى كىلگەلى باشلادى: شولاى بىر وەقت بولار، بىزنىڭ آتاۋغا طوز تۇيەپ كىلە تۇرغان كۆيمەنى تالاپ، آتاۋىمىزنى بىر آتنا بۇتنلەي طوزسىز آشلارغىنا آشاب طوررغا ئېركسىز ئېتدىلەر. ئېكنچى بىر واقت تاغى بىزنىڭ قزل مال تۇيەپ كىلە تۇرغان كۆيمەبزنى تالاپ، كولمەك وە باشقا كېيمەلەرىمىزنى يا كارتوداش بىزنى مەھرۇم ئېتىپ ماۋتدىلار. بو اوكايمىز لقلاردان غاجىز قالىپ، بىز بيك كوب اويلاشىپ قارالماقدا، مۇكار چارە تاپا آلمى آپدراشدق. باشقىمىز ئۇنەش بىر واقت بىزنىڭ بارىمىزنى جىيىپ تۇراللاندىرىپ، ئۈستلەرىنە بارىرغا اويلاسادا، آلارنىڭ كوبمى ئېكەنلىگى، ئۆزىمىزنىڭ كۆچمىز آلارنى جىكەرگە جىتەرمى ئېكەنلىگى ـ آچق بامەگەنگە كورە ئېركسىز تەقتالىپ قالرغا توغرى كىلدى.

لاكين ئىش مۇنىڭ بلەن گنە بىتمى ئىدى ئەلى: بىز آلار ئۈستىنە بارماساق، كۆنلەرنىڭ بىرسىندە آلارنىڭ بىزنىڭ ئۈستىمىزگە كىلۈلەرىدە بيك ئېحتىمال ئىدى. شوكار گورە، بىز، آتاۋنىڭ بۈتۈن بالالارى زور بىر جىيىن ياساپ بو توغرىدا ئۆز آرا كېكەش ئېتشدك، كېكەش مەجلىسىمىز، بيك اوزاق اويلاپ، بيك اوزاق سۆيلەشكەندەن صوڭ آتاۋىمىزنى بيك نغىتىپ، تۇرلى جىرلەردەن صوغش قۇراللارى كېتىرىپ، ساق تۇررغا قەرار بېردى.

بو قەراردان صوڭ بىز ئۆز آتاۋىمىزدان چقارغان قيمەتلى تاشلارىمىزنى بىرىپ، بىر نىقەدەر ئېيدەشلەرىمىزنى بو آصل تاشلار بەرابەرىنە صوغش قۇراللارى آلىپ قايتىرغا جىبەردك ھەم ئۆز آرامىزدان يارتىمىزنى آيىرىپ، آگار آتاۋنى ھەر تۇرالى يوللار بلەن نغىتىو ئىشن تاپشردق ھەم ئېلك باتر ئېيدەشلەرىمىزنى صوغشدا باشلىق ئېتەر ئۈچۈن سايلاپ قويدق.

بىر آتنا ئوتكەندە ئېندى بىزگە صوغش قۇراللارى كىياپ جىتكەن ھەم آتاۋىمىزدا نغىتىپ ئۆلگىرتلگەن ئىدى. بارى شول قەدەرلىسى بار، بىزگە بو صوغش خاضرلكلەرن كورگەندە ئەووەلدەھەزرلەگەن زاپاس آزقلارىمىزدان بىر آزىن تۇتارغا توغرى كىلدى. چۈنكى ئېيدەشلەرىمىزنىڭ بارىسى صوغش حازرلكلەرى بلەن مەشغول بولغانلقدان، قلغان بارىسىنىڭ غنا ئىشى بلەن

چارنبزغادا جینەرلك گیروك - باراق حەزرلەنب ئۆلگرتنلە آلمی ئبدی..

بزنك بو حەزرلەنوونبز بوشقا چقمادی: بر تۆننی آتاو تیرەسندە قاراولدا تۆرا تۆرغان ئیبدەشلەرنبز بۆرغیلار قچقرنب بۆتن آتاو خەلقن بۆقۆدان اویاتدیلار. بوئش آتاوغا تگی دۆشمانلارنك كیلە ئیكەنلكلەرن بلگرتە ئیدی.

آتاونك بۆتن ئیر باللاری یارم سەعەت ئچندە قوراللانب، آلدان تەعیین ئیتلب قویلغان اورنلارینا كیلب اورنلاشب ئۆلگردیلەر، قزلار صوغش صەفینك آرتندا اورنلاشب، یارالانغانلارنی بەیلەرگە كیرەكلی نەرسەلەرنی حەزرلەب جیتكردیلەر.

لاكین بز بو حەزرلكلەرنی كورب جیتكرگەنچی دۆشمانلار ئیندی آتاوغا شاقتی یاقنلاشب ئۆلگرگەنلەر ئیدی. یارتی آی بلەن یاتترغان دینگز ئۆستندە آلارنك ئیكی - ئۆچ یۆز قەدەر قاب - قارا گۆیمەلەری كورندیلەر. كۆیمەلەرنك هەر برسندە اون بلەن اون‌بیش آراسندا دۆشمان اورنلاشقان ئیدی.

بز بو كۆیمەلەرنی ملتق هەم بولیمیوتلارنبزدان غایەت قزو اوت آچب قارشی آلدق. آلار بزنك ئۆستكە اۆلوغ وە عالماق كوسەكلەرن ارغتالار هەم اوقلار آتالار ئیدی. اول كوسەكلەر هەم اوقلار ۋزغلداب بزنك باش اۆچلارنبزدا اۆچب یۆریلەر، كیلب ئلەككەن ئیبدەشلەرنبزنی آیاقلارندان یغا وەجەراحەتلیلەر ئیدی. مۆنك ئۆستنە، آلارنك ئۆچ - دورت كۆیمەلەرندە ملتقلاردا بارلغی مەعلوم بولدی، باری. اول ملتقلار بزندكینە قاراغاندا كوب ناچارلار هەم آلار ئۆزلەری بو ملتقلارنی دا یاخشی آتابلمیلەر ئیدی.

شولای دا صوغش قزدی: بزنك سانبز آز، آلارنقی بزندكینە قاراغاندا بیك كوب آرتق، بز كچكنە هەم كۆچسزلەر، آلار زور تازا وە كۆچلیلەر ئیدی. بزنك ملتق هەم بولیمیوتنبز بلەن قرلولاری دا قاراميچا آلار هامان آلغا ئۆرمەلەرگە ترتشالار، آلار آلغا كیلگەن سایین بزنك ئیبدەشلەرنبزدەن یارالانوچیلار آرتا بارا ئیدی. صوغش قزغاندان قزا باردی، بز ئیندی آرا باشلادق، جەراحەتلەنوچیلەرنبزنك كوبەیووی دە بزگە قورقو سالا باشلادی. مۆنە شول واقتدا تگیلەرنك ملتقلای ئۆچ كۆیمەلەری تەمام - تەمام بزنك یارغا یاقنلاشدیلار. بزنك ملتق بلەن آتب طۆرووبزغا قاراميچا، بو كۆیمەلەرنك برسندەن ئیندی اونلاب دۆشمان آتاوغادا سیكردیلەر. مۆنی كورگەچ، بزنك

ھول جىرنى سائلى تۇرغان ئىبدەشلىرىمىز قىچقىرىشىپ چىگىنىرگە، ھەزىنا قاي بىرلەرى قاچارغادا طۇتتىدىلار.

ئىش خەراب ئىدى! بۇلارنىڭ آتاوغا تۇشولەرى بىزنىڭ جىكلوۋىمىز، بىزنىڭ صوغىش صەفىمىزنىڭ ئۈزىلوۋى ئىدى! بىر مىنوت بىزنىڭ بۇتۇن آتاۋىمىز ئۈچۈن، بىزنىڭ ھەممەبىزنىڭ تىركالىگىمىز ئۈچۈن قورقىنچنىڭ تەمام كىبلىپ جىتكەن مىنوتى ئىدى...

مۇنە شوشى مىنوتدا، بىزنىڭ صوغىش ئىشلەرىندە باشلىق ئىتەر ئۈچۈن سايلاپ قويغان ئىبدەشلەرىمىز آخر كۈچلەرىن جىيىپ، بىكتىمىز آرادا آتاۋنىڭ ئىكىنچى جىرلەرىندە صوغىشىپ تۇرا تۇرغان ئىبدەشلەردەن بىر بولىگىن مۇندا ياردەمگە كىتىرىپ ئۈلگىرتىدىلەر ھەم ياشلاپ ئۈزلەرى، آتاۋغا تۇشكەن دۇشمانلار ئۈستىنە سۈنگىلەر بىلەن ارغىتىلدىلار، بۇلار آرتىندان باشقا ئىبدەشلەردە سۈنگىلەر بىلەن دۇشمانلار ئۈستىنە آتىلدىلار، قاچا تۇرغانلاردا توقتالدىلار، قورقىنغانلاردا بىر غەيرەتكە كىلدىلەر:

— ئۇر - ھا! - قىچقىردىلار، تەكبىر ئەيتدىلەر، سۈنگى صوغىشىنا كىرىشدىلەر...

مۇنە مۇڭار قارشى ئىندى دۇشمانلار چىدى آلمادىلار: آلارنىڭ كۆبىرەگى ھەلاك بولدىلار، بارى بىر نىچەسىگىنە كۆبەلەرىنە كىرىپ، ئۈلگىرىپ آتاو ياردان چىتكەرەك، ئۈز ئىبدەشلەرى يانىنا صىزدىلار. بو آرادا ئىندى آتاۋنىڭ ئىكىنچى باشىندادا دۇشمان كۆبەلەرى بىك قاتى اوت آستىندا قالدىرىلىپ، دۇشماندان بىك كوبلەرى ئۈتىرلگەن ھەم يارالاندىرىلغان ئىكەن!

بو ئىش بىر ياقدان بىزنى تىرگىزىپ ھەم غەيرەتلەندىرىپ جىبەردى، ئىكىنچى ياقدان دۇشماننىڭ كۆڭلىن تۈشىردى ھەم ئۈمىدىن جىمىردى. بىز آلارنىڭ كۆبەلەرىن ياڭا كۈچ ۋە ياڭا طىرشلىق بىلەن مىلتىق ۋە پوليمىوت اوتلارى آستىندا قالدىردىق.

ياڭادان بىر - ئىكى سەعەتلىك چىكسىز قىزۇ صوغىشدان صوڭ دۇشمان كۆبەلەرى قاچارغا طۇتتىدىلار، بىز آلارنى اوت بىلەن ازاتىپ قالدىق...

ھولاي ئىتىپ، خۇدانىڭ ياردەمى، ئۈزىمىزنىڭ ھەزىرلىگىمىز ارقاسىندا بىز دۇشماننىڭ بو ھۇجومىن قايتاردىق.

بوصوڠش بزگه بیك كوب ضەرەر كیتەرگەن ئیدی: آتاونڭ یارلارندا یاماغان نەرسەلەرنبز واتنلب، آنداغی جیلەك - جیمش آغاچلاری‌دا قرتلب بتكەنلەر، بولارنی یاكادان توزر ئوچن ئەللە نی قەدەر خزمەت كیرەك ئیدی. موندان باشقاصوڠش واقتندا یارالانغان ئیبدەشلەرنبز اوزاق واقتلار خزمەتكه یاراماسلق بولب قالغانلار، بولارنڭ هەممەسی ئوچن ئشلەو ساو قالغانلارنبز جبلكەسینه توشه ئیدی. بزگه خەزر ئەووەلگیگه قاراغاندا بیك كوب آرتغراق طرشب ئشلەرگه كیرەك بولدی.

خەزر بز، جیرگه قایتب ئوزنبزگه تاغی ئیبدەشلەر جیبارغا هەم شول ئیبدەشلەر بلەن برگه «نورسز آتاو» خەلقی ئوستینه یورب، آلار قولندا توتقنلقداغی كشیلەرنی قوتقارغا هەم آلارنڭ نورسز، قارا كویەلەرن یاندرب، بتررگه خەزرلەنەبز. ئەگەر بز شول ئشنی بولدرا آلساق، اول واقتدا آلار بزنڭ مال تویەگەن كویەلەرنبزنی تالاب تورا آلمالار، آلار ئیكنچی مەرتەبە بزنڭ آتاونبز ئوستینه كیلە آلماسلار. آلاردا بزنڭ شیكللی ئوزلەری ئشلەب كون ئیته باشلارغا توبەنرلەر، مەجبور بولرلار...

فاتیح ئەمیرخان.

ناشری «معارف» شیركەتی

Т. С. С. Издание Т-ва „Маариф"

Р. В. Ц. Казань, Тираж. 20,000 экзм.